

заборонена школа

ВІДКРИЙ СЕБЕ



Учасники міжнародної конференції «Ідейна спадщина Г.Сковороди в контексті вітчизняної та світової культури», яка відбулася в університеті «Києво-Могилянська Академія» 9-11 листопада 1994 року, обговорюють фільм Ролана Сергієнка «Відкрий себе».

Тарас ЗАКИДАЛЬСЬКИЙ, доктор філософії, Канада. Ми подивилися фільм, знятий 1973 року і заборонений радянськими чиновниками. Поговоримо про те, що могло насторожити в цьому фільмі двадцять років тому?

Євген ПОВЕТКІН, Бердянськ. Найголовніше, що цей фільм не є соцреалістичним. У ньому представлено три реальності: зовнішня, внутрішня і світ символів. І через них глядачеві пропонується пізнати світ як цілісність.

Центральним у фільмі є символ «зима». Зима - це й зовнішній світ, і душа тієї людини, яка ще не знає Божественного полум'я. У фільмі пов'язані «полум'я» й небо.

Головні думки виражені не лише в словах, а й через символи. Створення скульптури: ллється розплавлений метал - це людина твориться з Божественного полум'я; але зверху накладають глину - Божественної людини не видно за тлінним, а потім скульптуру розбивають - розбивають несправжнє - зовнішню глину; значить через дію, через працю приходить справжність.

Олексій ЧАДАЄВ, Москва. Мене вразив цей контраст: безпосереднє живе слово Сковороди - і мертвий у своїй пасивності пам'ятник. Фільм контрастний не тільки внутрішньо (за своєю мовою), він контрастний і зовні. Адже радянська культура була культурою пам'ятників і монументів, причому пам'ятників виключно своїх і по-своєму витворених. А тут виявляється, що є інший символ України - «учитель Сковорода». Їм не хотілося українських символів, української краси. Тому фільм і був заборонений: він про пам'ятник, але інакший, він про живий пам'ятник. Кому був потрібний цей програваний контраст?

Я хочу провести паралель із Сергієм Радонежським: як у вас забороняли Сковороду, так і в нас забороняли цей стародавній символ.

Андрій КВАК, Черкаси. У фільмі постійно наголошується: людина є Бог. А на тлі цих слів скульптурі заліпили спочатку рот, а потім і очі. Чим не символ радянської доби?

Але, напевне, в чиновників усе тоді було значно простіше: ніхто не вдавався до детального аналізу. Причина заборони - просто на поверхні: у фільмі наголошується «український вчитель народу», тоді

як офіційна думка була «перший російський філософ».

Любов ЯСКАЛ, Рівне. Справді, все просто: надто підкреслена у фільмі ідея свободи. Тому фільм і був заборонений.

Роман ТРИФОНОВ,

Харків. Якщо поглянути на фільм із точки зору марксизму - в ньому зовсім не відображена класова боротьба. Радянська ідеологія постійно намагалася це зробити - нічого не вийшло. Й тому фільм зовсім не вписується в те «рекомендоване» читання.

Але на початку фільму все ж таки згадується історичний контекст.

Людмила АРХИПОВА, Київ. Я би хотіла нагадати, як саме показаний у фільмі історичний контекст. Можна сказати, що він перетворюється у фільмі на «анти-контекст». Пригадайте: називається подія - «Була Коліївщина. Була...» «Було зруйнування Січі. Було...» Й після «Було» - пауза. Й це говориться на початку, як те, що Сковорода не стосується: було - минуло. Лише Григорій Савич - є. Й це важливо.

У тому переліку історичних подій XVIII століття - кричущо антимарксистський зміст. Там показано плін. І це, як мені здається, дуже відповідає духові Г.Сковороди й духові фільму. Адже навіть події його життя подаються як минулість: рік - і що покинув Сковорода, що пішло з життя.

Тарас ЗАКИДАЛЬСЬКИЙ. Можливо, те «було» стосується світу взагалі. Світу, від якого Г.Сковорода хотів утекти. Для світогляду Сковороди все зовнішнє - не важливе.

Уже можна підсумувати причини заборони фільму, які ви вловили: по-перше, це стиль, який не відповідає стандарту, по-друге, зміст - не відповідає ідеології.

Але чому ж тоді в той час, коли заборонили фільм, готується повне зібрання творів Сковороди?

Галина КРУК, Львів. Можливо, причина - в характері цитування. У фільмі кожен уривок тексту набуває зовсім іншої функції. Слово Сковороди оживає через голос Івана Миколайчука. Текст Сковороди дуже органічно звучить сучасною українською мовою. Якщо в оригінальному тексті чогось можна не зрозуміти, то у фільмі звучання філософії Сковороди є дуже близьке.

Михайло МІНАКОВ, Київ. Я би хотів заперечити загальний тон захоплення. Цей фільм є художнім твором. Але він має й побічний результат - творення міфу про Сковороду. Зараз постать Сковороди - це суцільний штамп «народний філософ», «національний герой», «втілення долі українського інтелігента». Таким чином Сковороду знищують. Його твори читаються тепер для того, щоб відшукати «українське», а про особистість автора, ідейний спадок забувають.

Взагалі, зараз історія культури України почала виглядати як пантеон, де Шевченко і Сковорода є вже не митці, а міфічні постаті. Ірраціоналізм, національна містика тепер стають єдиним підходом до Сковороди.

Фільм красивий, вишуканий, але в ньому немає Сковороди. Що пам'ятають селяни ХХ століття про Сковороду? Не вірю! Міфологія замінила історію філософії та культури.

Людмила АРХИПОВА. Моменту міфотворчості неможливо уникнути там, де починається інтерпретація. Мені здається неправомірно сперечатися з тими міфами (або просто образами), які виникли в культурі, й, значить, їй потрібні. Ти привносиш до поняття міфотворчості поняття ілюзорності, неістинності. А я пропоную розуміти міфотворчість нейтрально. Вона є.

І щодо селянства... Шістдесятники намагалися зберегти від знищення ту унікальну атмосферу, яка витворилася в українському селі середини століття. Те селянство ще мало величезний потенціал традиції України, традиції ХІХ століття. Й у радянському світі видавалося осередком істинності.

І тому, коли у фільмі селяни говорять про Сковороду - це може бути просто прийом, який застосовує режисер і який відповідає його цінностям. Коли селяни говорять про Сковороду - акцент на їхніх обличчях, на їхній мові, на їхній природності. Це ніби Україна (жива й справжня) говорить про Сковороду.

Галина КРУК. Створення міфу впливає із самої структури кіно. Створення міфу є необхідним для нас, - тих, хто не буде шукати свого Сковороду.

Тарас ЗАКИДАЛЬСЬКИЙ. То міф ви розумієте як інтерпретацію?



Ролан Сергієнко. Фото 1973 року.

Галина КРУК. Міф формує думку.

Олена ЛЕВЧЕНКО, Київ. Ми забули, що маємо справу із поетичним кіно. Поезія - це лірика, а лірика - це особисте. Ролан Сергієнко дає своє відчуття Г.Сковороди як людини й філософа. Й він має на це право. Я знаю від самого Сергієнка, як усе було насправді. Людина, від якої залежала доля фільму, сказала: «Це апологетика Сковороди». Сергієнко відповів: «Ні! Це любов».

Записала Людмила АРХИПОВА